
О.Г. Вакаренко

ВД "Академперіодика" НАН України

ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ ЖУРНАЛІВ НАН УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ЕВОЛЮЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ПЕРІОДИКИ

doi: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.321.009>

Висвітлено основні принципи функціонування Програми підтримки журналів Національної академії наук України, виконавцем якої є Видавничий дім "Академперіодика" НАН України. Упродовж 2004–2016 рр. підтримку отримали 42 журнали. Виокремлено основні етапи розвитку Програми, що забезпечили певні еволюційні зміни у формі існування наукового журналу.

Ключові слова: Програма підтримки журналів, Національна академія наук України, Видавничий дім "Академперіодика", веб-ресурс наукового журналу.

З 2004 року в Академії успішно функціонує Програма підтримки журналів Національної академії наук України. Започаткована Програма за ініціативи Науково-видавничої ради НАН України з метою підтримки високого рейтингу вітчизняних публікацій у світі шляхом надання фінансової підтримки науковим і науково-популярним журналам НАН України для дотримання ними графіка виходу у межах року і забезпечення високої якості редакційно-видавничого опрацювання та поліграфічного виконання.

Включення до Програми вимагало від журналів відповідності одному з визначених критеріїв:

- журнал має видаватися або перевидаватися англійською мовою, у тому числі закордонними видавцями;
- журнал спрямований на висвітлення ролі фундаментальної науки у впровадженні інноваційних моделей розвитку в Україні;
- журнал гуманітарного профілю.

Програма здійснювалась у межах виконання Національною академією наук України державного замовлення на підготовку та випуск друкованої продукції. Виконавцем програми був визначений Видавничий дім "Академперіодика".

Перелік журналів, яким надається підтримка, щороку формувала Науково-видавнича рада НАН України на підставі клопотань відділень НАН України та установ-співзасновників журналів і відповідним рішенням затверджувала Президія НАН України як частину річного плану Видавничого дому "Академперіодика". Результати співпраці Видавничого дому з журналами Академії в період з 2004 до 2016 року наведені у таблиці.

Як видно з приведених даних, за Програмою у 2004 році підтримку у вигляді тиражування отримали 13 журналів, а саме: "Альгология", "Гидробиологический журнал", "Кинематика и физика небесных тел", "Металлофизика и новейшие технологии", "Народна творчість та етнографія", "Нейрофизиология", "Порошковая металлургия", "Проблемы прочности", "Промышленная теплотехника", "Процессы литья", "Химия и технология воды", "Філософська думка", "Электронное моделирование". Загальний тираж журналів, надрукованих за Програмою тільки у 2004 році, перевищив 26 тис. примірників.

За перші п'ять років існування Програми (2004–2008) підтримку отримали 24 журнали НАН України. Крім журналу "Світогляд", єдиного науково-популярного журналу, повний цикл видання якого завжди здійснювалось за рахунок Програми, усі інші журнали отримали підтримку у вигляді поліграфічних послуг. Загальний тираж за цей період — понад 130 тис. прим.

Робота з широким масивом наукових журналів виявила, що нерідко журнали не відповідали дійсним стандартам і художньо-технічним нормам оформлення наукового журналу. Часто ці проблеми були пов'язані з відсутністю у штаті редакції певних фахівців та ізольованим від видавничого загалу існуванням редакцій. Видавничий дім "Академперіодика" звернувся до Науково-видавничої ради НАН України з пропозицією розширити перелік робіт, які можна було б виконувати в межах Програми.

Оновлений варіант Програми підтримки журналів НАН України був затверджений розпорядженням Президії НАН України від 04.02 2009 р. № 50. Цим розпорядженням було передбачено надання Видавничим домом "Академперіодика" НАН України методично-консультаційної допомоги редакціям журналів та, крім виготовлення призначеної для безкоштовного розповсюдження частини тиражу, здійснення художньо-технічної розробки шаблону журналу, редагування текстів, прийнятих до опублікування, виготовлення оригінал-макетів усіх номерів журналів.

Таким чином, окрім журналу "Світогляд" у 2009 році в межах Програми видавництво розпочало макетування ще чотирьох журналів: "Космічна наука і технологія", "Мінералогічний журнал", "Філософська думка" та "Українська мова". У 2016 році "Академперіодика" готує оригінал-макети вже восьми журналів. Допомогу з осучасненням художньо-технічного оформлення отримали більше десяти журналів НАН України.

Кількість журналів — учасників Програми підтримки постійно зростає. У 2016 році в неї входить вже 35 журналів НАН України. Всього за роки існування Програми (з 2004 до 2016 р.) підтримку отримали 42 журнали.

Однією зі складових діяльності Видавничого дому є наукова робота. Група науково-методичного забезпечення видавничої діяльності Національної академії наук України виконує постійний моніторинг академічної періодики та вивчає світовий досвід. Результати своїх досліджень, які можуть забезпечити еволюційний розвиток наукової періодики, ми намагаємося донести до зацікавлених кіл та забезпечити їх упровадження, в тому числі й на рівні виконання Програми підтримки журналів НАН України.

Всі фахівці науково-видавничої справи добре усвідомлюють, що в умовах світової глобалізації та зростання рівня інформатизації суспільства дедалі більшої ваги набувають електронні джерела інформації. Науковий журнал, до змісту якого немає оперативного доступу в Інтернеті, практично перестає існувати для світової наукової спільноти. Крім того, нині мірилом ефективності діяльності наукової установи чи конкретного вченого стають не просто публікації, а статті саме в журналах, які входять до міжнародних наукометричних баз. Щоб видання потрапило до таких баз, воно має відповідати певним вимогам, основні з яких: наявність власного веб-сайта, англійських резюме, міжнародний склад редколегії та авторів, унормування питань охорони авторського права, дотримання процедури рецензування статей, чітка періодичність виходу, посилання на журнал у публікаціях, вже проіндексованих у міжнародних наукометричних базах.

У повному обсязі цим вимогам відповідала лише незначна частина наших видань. Для допомоги академічним журналам Видавничий дім "Академперіодика", визначивши обов'язкові характеристики та елементи, створив електронний шаблон веб-ресурсу наукового періодичного видання — типовий сайт. На основі цього програмного продукту можна легко створювати персональні веб-ресурси будь-якого академічного журналу. Сьогодні на цій базі вже функціонують персональні сайти декількох журналів.

Наступний крок — застосування для статей у журналах унікальних цифрових ідентифікаторів об'єктів (*DOI*) — вбудованих посилань, кодів, які дозволяють знайти будь-яку публікацію на будь-якому ресурсі незалежно від мови первинного посилання, чітко вказують на розташування статті в Інтернеті, забезпечуючи постійний і надійний зв'язок між публікаціями. За допомогою *DOI* користувач може легко відшукати потрібну йому публікацію.

Упровадження цифрових ідентифікаторів, що вимагає чіткої структури веб-ресурсу журналу, повністю міняє уявлення про журнал. Сьогодні сучасний науковий журнал — це електронна база даних. Тому редакція одним із обов'язкових своїх завдань має визначити коректне застосування інформації: ім'я автора, афіліація мають відповідати офіційному написанню як українською, так і англійською; це також стосується назв джерел в пристатейних списках літератури. У цьому питанні дуже допомагає залучення авторського корпусу до створення авторських профілів *ORCID* або *ResearcherID*. Прив'язка до цих профілів дозволить чітко ідентифікувати автора.

Упровадження цифрових ідентифікаторів *DOI* є вкрай необхідним для розвитку академічної наукової періодики. ВД "Академперіодика" разом з ПА "Укрінформнаука" провів значну роботу в цьому напрямі, забезпечивши науковим журналам Академії можливість отримувати цифрові ідентифікатори *DOI* [1]. З 2015 року за рішенням НВР НАН України послуга з надання цифрових ідентифікаторів стала доступна журналам у межах Програми підтримки журналів НАН України. В 2015 році тільки п'ять журналів змогли скористатися такою можливістю, оскільки сайти журналів мають відповідати певним вимогам агенції *Crossref*, яка забезпечує функціонування світової мережі цифрових

Виконання Програми підтримки журналів Національної академії наук України протягом

№ з/п	Назва журналу	Роки			
		2004	2005	2006	2007
1	Biopolymers and Cell				
2	Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics				
3	Альгологія	Т	Т	Т	Т
4	Археологія		Т	Т	Т
5	Вестник зоологии				
6	Геология и полезные ископаемые Мирового океана				
7	Гідробиологічний журнал	Т	Т	Т	Т
8	Демографія та соціальна економіка				
9	Джерело. Серія 1		Т		
10	Джерело. Серія 2		Т		
11	Джерело. Серія 3		Т		
12	Джерело. Серія 4		Т		
13	Журнал математичної фізики, аналізу, геометрії				
14	Економіка промисловості				
15	Економіка та право				
16	Кинематика и физика небесных тел	Т	Т	Т	Т
17	Космічна наука і технологія				
18	Металлофізика и новейшие технологии	Т	Т	Т	Т
19	Мінералогічний журнал				
20	Мовознавство		Т	Т	Т
21	Народна творчість та етнографія	Т	Т	Т	
22	Народознавчі зошити				
23	Наука та інновації		ТШ	Т	Т
24	Наука та інновації (англ.)				
25	Нейрофізіологія	Т	Т	Т	Т
26	Прикладная механика			Т	Т
27	Проблемы криобиологии и криомедицины			Т	Т
28	Проблемы прочности	Т	Т	Т	Т
29	Промышленная теплотехника	Т	Т	Т	Т
30	Процессы литья	Т	Т	Т	Т
31	Радиофизика и радиоастрономия				
32	Світогляд			PMT	PMT
33	Украинский химический журнал	Т	Т	Т	Т
34	Українська мова			Т	Т
35	Український географічний журнал				
36	Український фізичний журнал (англ.)				
37	Український фізичний журнал (укр.)				
38	Успехи физики металлов				
39	Філософська думка	Т	Т	Т	Т
40	Химия и технология воды	Т	Т	Т	Т
41	Цитология и генетика		Т	Т	Т
42	Электронное моделирование	Т	Т	Т	Т

Т — тиражування; М — макетування; Р — редагування; Ра — редагування англomовних нью-технічне оформлення шаблону; D — забезпечення цифровими ідентифікаторами DOI.

2004—2016 років

виконання Програми підтримки журналів НАН України								
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
							T	TD
						T	TD	TD
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
		T	T	T	T	T	T	T
					ТМШ	ТМ	ТМ	ТМ
T	T	T	T	T	T	T	T	T
					ТШРа	ТРа	РаГТD	РаГТD
								TD
							T	T
							РМТШ	РМТ
T	T	T	T	T	T	T	T	T
	T	T	ТМШ	ТМ	ТМ	ТМ	ТМ	ТМD
T	T	T	T	T	T	T	T	TD
	ТМШ	ТМ	ТМ	ТМ	ТМ	ТМ	ТМ	ТМD
T	T	T	T	T	T	T	T	T
	T	T	ТШ	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	TD	TD
						ТПМШ	ТПMD	ТПMD
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
PMT	PMT	PMT	PMT	PMT	PMT	PMT	PMT	PMT
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	MT	MT	MT	MTШ	MT	MT	MT	MT
		T	T	T	T	T	T	TD
					ПРТШ	ПРТ	ПРТD	ПРТD
					ТШ	T	T	T
								TD
T	MTШ	MT	MT	MT	MT	MT	MT	MT
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	T	T	T	T	T	T	T

текстів; Г — підготовка графічних матеріалів; П — переклад англійською; Ш — худож-

ідентифікаторів DOI. Завдяки наполегливій праці, в першу чергу редакцій, а також фахівців ВД "Академперіодика", в 2016 році вже 14 журналів успішно підключилися до механізму функціонування цифрових ідентифікаторів.

Ще один напрям діяльності, конче необхідний нашій періодиці, — активне застосування англійської мови. На жаль, недостатнє фінансування дає змогу нам застосовувати переклад англійською в межах Програми дуже обмежено, але ми працюємо в цьому напрямі, потроху готуючи фахівців. У межах Програми здійснюється підготовка та видання англійськомовних версій журналів "Наука та інновації" та "Українського фізичного журналу", редагування окремих англійськомовних статей в інших журналах.

У 2015 році рішенням Президії НАН України була затверджена Цільова комплексна програма "Створення та розвиток науково-видавничого комплексу НАН України". Програма підтримки журналів НАН України стала однією зі складових цієї комплексної програми, й умови виконання Програми були змінені. Тепер обов'язковою умовою включення журналу до Переліку буде також наявність веб-ресурсу, що відповідає вимогам до періодичних видань НАН України. Це досить жорстка вимога, але журнали, що виходять під грифом "Національна академія наук України", мусять або відповідати цьому статусу, або відмовлятися від нього. Світова наукова спільнота чітко визначила форми існування сучасного наукового періодичного видання, і всі журнали, що не відповідають цим критеріям, фактично, не можуть виконувати свої функції.

Кризовий період, у якому зараз опинилась українська наука, не залишає більше часу на "розкачку". Проте криза для сильних духом завжди була мотивацією для знаходження нових форм роботи та подальшої еволюції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Радченко А.І., Яцків Т.М. Система цифрових ідентифікаторів DOI для журналів НАН України. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 11. К.: Академперіодика, 2015. С. 18–23.

Vakarenko O.G.

SUPPORT PROGRAM FOR JOURNALS OF NAS UKRAINE AS A FACTOR IN THE EVOLUTION OF ACADEMIC PERIODICALS

The basic principles of the Support Program for journals of the National Academy of Sciences of Ukraine, performed by the Publishing House "Akademperiodyka" of NAS of Ukraine, are described. During the 2004–2016 period 42 journals received support. The basic stages of the program, which provided some evolutionary changes in the existence of scientific journals, are given.

Key words: Support Program journals, National Academy of Sciences of Ukraine, Publishing House "Akademperiodyka", web-site of a scientific journal.